

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=probl%C3%A9my%20demokratick%C3%A9ho%20vl%C3%A1dnut%C3%AD&source=web&cd=15&cad=rja&ved=0CEoQFjAEOAo&url=http%3A%2F%2Fveda.fsv.cuni.cz%2Fdoc%2FKonferenceRCS%2Fprog_nekola.doc&ei=eBtCUbeJB4iXtAaUhYG_YBq&usq=AFQjCNHv_89Wm1iZoGZrd4rIYF9vYwfAaw&bvm=bv.43287494,d.Yms

dostupné ke dni 15.3.2013

Politická participace a efektivita vládnutí

Martin Nekola

Paper deals with relationship between political participation and governance effectiveness. On a sample of several European countries (traditional liberal and new democracies) analyses if and how political participation, defined generally as active involvement of individuals and groups on selecting of political representatives and influencing public policy, interact with governance effectiveness in chosen aspects (political stability, control of corruption, effectiveness of government and economic performance). Correlation analysis of empirical data shows strong relationship between degree of political participation and economic performance, government effectiveness and control of corruption. Weaker but still statistically significant correlation can be found in the case of political stability. Paper also introduces main theoretical starting-points of political participation and governance and proposes adapted approach to measuring political participation.

Keywords: political participation, governance, public policy, democracy

Úvod

Změna politického režimu v roce 1989 přinesla většině lidí z bývalého komunistického bloku mnoho nových příležitostí a možností, do té doby prakticky neznámých nebo pouze teoretických, pro aktivní působení ve veřejném prostoru a zapojení do správy věcí veřejných. V této době občané zakládají nové politické strany a hnutí, angažují se při řešení veřejně politických témat, vstupují do politiky, obnovují základy občanské společnosti atd. Přes počáteční nadšení a velký zájem lidí o politiku se však postupně začaly projevovat trendy známé z tradičních liberálních demokracií – klesající důvěra v efektivitu politických elit a institucí, klesající důvěra a loajalita k tradičním politickým stranám a to vše doprovázeno klesající volební účastí.

Jednou z možných hlubších příčin tohoto trendu je vnitřní rozpor současných demokratických politických systémů (*dilema demokracie*), které samou svojí podstatou proti sobě staví efektivitu fungování systému proti politické participaci. Podle Dahla (1994) proti sobě stojí možnosti a schopnosti občanů uplatňovat demokratickou kontrolu nad veřejnými záležitostmi a kapacita systému dostatečně reagovat na kolektivní preference svých občanů. Toto dilema je zde přítomno od počátků demokracie v městských státech, které sice umožňovali na svou dobu nevídanou míru participace občanů, ale prohrály v pomyslném souboji s mnohem efektivnějšími politickými systémy – národními státy, které ale redukovali možnosti demokratické kontroly na úkor své větší efektivity (např. v oblasti obrany a ekonomiky). Nyní se demokratické státy nacházejí v dalším transformačním období, kdy stojí před volbou, zda a jaké kompetence přesunout na vyšší politické celky a získat tak kapacity pro efektivnější ovlivňování vnějšího prostředí za cenu omezení demokratické kontroly a možnosti participace svých občanů, kteří se reálně nemohou podílet na rozhodovacím procesu této úrovně.

Dochází tak k paradoxu, kdy „*ve velmi malých politických systémech mohou občané zásadním způsobem participovat na rozhodnutích, na kterých příliš nezáleží, ale nemohou se podílet na těch, které jsou opravdu důležité. Naproti tomu velmi velké systémy mají kapacity*

vypořádat se s problémy, které jsou pro občany důležité, ale na druhou stranu velmi omezují příležitosti participovat a ovlivňovat rozhodování o těchto problémech. (Dahl, 1994)

Podle Dahla je zřejmé, že, stejně jako v případě demokracie na úrovni národních států, kdy musely vzniknout nové a jedinečné politické instituce výrazně odlišné od demokratické praxe městských států, bude demokracie v mezinárodním měřítku potřebovat nové instituce, které budou více či méně odlišné od důvěrně známých politických institucí současných reprezentativních demokracií. (ibid)

Tento příspěvek, ve kterém se zabývám právě vztahem mezi mírou politické participace a efektivitou vládnutí současných evropských demokratických států, je mým prvním vstupem do této problematiky. Na základě empirických dat se pokouším zjistit, zda a jakým způsobem míra politické participace ovlivňuje vybrané aspekty vládnutí. **Příspěvek je pojatý jako podklad k širší diskusi na toto téma, a to především o samotném způsobu, jak politickou participaci a efektivitu vládnutí měřit a srovnávat.**

Teoretická východiska a koncepty

Politická participace

Politická participace jako **aktivní zapojení jednotlivců a skupin do procesů vládnutí** patří mezi klíčová témata prakticky všech teorií zabývajících se politickým systémem. V případě moderních (zastupitelských) demokracií se vzájemnými vztahy mezi vládnoucími a „ovládanými“, jejich postavením a rolí v politickém systému zabývá několik hlavních myšlenkových proudů, z nichž tři zde v krátkosti představím.

Demokratický elitismus je v reakci na klasickou teorii elit, jejíž otcové-zakladatelé (Pareto, Mosca, Michels) se vyjadřovali k možnostem fungování demokracie přinejmenším skepticky (demokracie jako mýtus). Naproti tomu představitelé demokratické teorie elit (Weber, Sartori, Schumpeter aj.) sice souhlasí s nevyhnutelností nedemokratického vývoje v každé větší organizaci tedy i státu (Michelsův „železný zákon oligarchie“), ale tvrdí, že koexistence elit a demokracie možná je. Směřování k oligarchizaci lze vyvážit existencí více vzájemně soupeřících elit a možností jejich odstranění *masou*. Uznávají, že přímá demokracie (jako ideál) není v moderní společnosti reálně proveditelná, ale možnost voleb mezi více různými elitami v pravidelných intervalech považují za dostatečnou záruku demokracie. Dalším důležitým prvkem je otevřenost elit, tj. možnost vzestupné sociální mobility.

Politická participace je tedy v podstatě omezena pouze na akt výběru a volby, protože větší zapojení lidí do procesů vládnutí podkopává stabilitu a rovnováhu politického systému, kterou zajišťují odpovědné elity. Lidé (masa) jsou obecně neinformovaní a apatičtí a svou aktivní participací by způsobili přijímání neuvážených, krátkodobých a celkově špatných rozhodnutí a politik.

Odlišný pohled na politickou participaci nabízí **teorie racionální volby**, která v nechuti většiny občanů aktivně se zapojit do rozhodování nevidí jejich neinformovanost a apatičnost, ale naopak racionalitu. Při zvážení zisků a ztrát, které provádí každý rozumný a svůj zájem sledující jedinec, se pro většinu lidí jako nejracionálnější chování jeví „jízda na černo“, protože většinu přínosů získá i v případě nečinnosti. Politicky participují ti, kdož z této participace mají přímý prospěch, např. ve formě moci nebo prestiže, a zapojení ostatních je spíše otázkou přesvědčení občanů elitami (politickými vůdci apod.) o jejich případném prospěchu z aktivní participace.

Na obecné úrovni lze říci, že (především v prvním případě) představují tyto teorie principiální východiska a nástroje pro velkou část reálně existujících demokratických politických systémů v podobě *reprezentativní demokracie* s dominantní rolí politických stran popř. dalších reprezentativních a zprostředkujících institucí. Čím dál více se však ozývají hlasy, že reprezentativní demokracie nedovoluje občanům dostatečně vyjádřit své zájmy a

ovlivnit politická rozhodnutí. Argumentem pro podporu těchto názorů je mj. i výše zmíněný nepříznivý vývoj volební účasti, důvěry občanů v politiky apod. Pierre a Peters (2000) shrnují hlavní body kritiky současných systémů vládnutí do čtyř problémových oblastí:

1. **velikost** – existující struktury vládnutí zahrnují příliš velké celky (jak geografické, tak sociální), potýkají se s velkým množstvím a rozmanitostí problémů a nejsou schopny poskytovat slíbené statky a služby, což v konečném důsledku vede k nespokojenosti občanů.
2. **odlehlost** – rozhodovací místa jsou příliš vzdálená průměrnému občanovi a aktéři rozhodovacích procesů, kteří občana reprezentují nelze dostatečně kontrolovat. Tento problém souvisí s předcházejícím a oba dva způsobují nedostatečnou komunikaci mezi občany a rozhodovateli.
3. **nahrazení cílů** – z důvodu odlehlosti a nemožnosti kontroly, mohou vůdci politických a zájmových skupin jednoduše nahrazovat společné cíle svými vlastními a to nejen ze sobeckých důvodů, ale také proto, že komplikovanost struktury a odlehlost zapříčiňují nedostatečnou formulaci společných zájmů a cílů.
4. **soupeřivost vládnutí** – reprezentativní instituce jsou ve své podstatě nepřiměřeně konfliktní a vzniklé konflikty jsou řešeny jako hra s nulovým součtem, kdy vítěz bere vše. Vláda prostřednictvím těchto soupeřících mechanismů společnost spíše rozděluje místo aby hledala taková řešení a politiky, které, alespoň v minimální míře, uspokojí celou veřejnost (jedná se např. i o uspokojení ze samotného vyjednávacího procesu).

„Občané se cítí být vydáni na milost silám mimo jejich kontrolu tak se jednoduše rozhodnou politicky neparticipovat. Jiné vysvětlení je takové, že definice politického života je postavena tak, že vylučuje ty, kdož nepřijmou konkrétní občanskou ctnost nebo neodpovídají převažujícímu pojetí vhodného chování.“ (Pierre a Peters, 2000)

S návrhy, jak řešit nebo alespoň zeslabit tyto problémy současných systémů vládnutí přicházejí **participativní teorie demokracie**, které jsou obecně založeny na předpokladu, že veřejnost může, resp. by měla, mít více přímého vlivu na procesy vládnutí než jaké nabízí reprezentativní demokracie. Jedinec by měl mít právo podílet se na činnosti dané politické komunity a efektivním rozhodování o společné budoucnosti prostřednictvím kolektivní akce.

Mezi hlavní proudy, které se liší především v míře důrazu na snížení důležitosti reprezentativních institucí, patří *komunitarismus*, *deliberativní demokracie* a *přímá demokracie*. V různých obměnách a kombinacích lze potom nalézt především požadavky na posílení nižších úrovní veřejné správy, zvýšení příležitostí přímé participace občanů (např. referenda, tvorba politik na občanském základě, veřejné diskuse atd.).

Podle teoretiků participativní demokracie posiluje rozšíření odpovědnosti za přijatá rozhodnutí na každého občana jeho závazky vůči společnosti a rozvíjí u veřejnosti politické kompetence a tak zkvalitňuje společně přijatá rozhodnutí. Přímá demokracie posiluje empatii mezi skupinami s rozdílnými zájmy a zlepšuje tak sdílenou politickou kulturu. Řešení konfliktů mezi sociálními skupinami probíhá otevřeně a s nenulovým součtem. (Pierre a Peters, 2000)

Pokusme se nyní sestoupit z úrovně velkých teorií a vymezit, co to tedy **politická participace** vlastně je a jak ji lze operacionalizovat pro měření. Za politickou participaci jsou obvykle považovány takové občanské aktivity, které se zaměřují na ovlivňování vlády a veřejné politiky. Pokud mluvíme a participaci, je ve většině případů míněno masové zapojení lidí spíše než aktivity zvolených zástupců nebo jmenovaných úředníků a obvykle je měřena indikátory jako je volební účast nebo členství v politické straně. (Gender and Political Participation 2004)

Mezi klasické patří definice McCloskyho (1968) popisující politickou participaci jako *„takové dobrovolné aktivity, jejímž prostřednictvím se členové společnosti podílejí na volbě*

vládnoucích představitelů a, přímo či nepřímo, na formování veřejné politiky.“. Podobně se vyjadřují i Verba, Nie a Kim, kteří definují politickou participaci jako „*takové, více či méně přímé, legální aktivity soukromých osob, které se zaměřují na ovlivňování výběru vládních představitelů a/nebo jejich činnosti*“. (Verba, Nie a Kim 1978)

V současném výzkumu politického aktivismu jsou tyto klasické definice rozšiřovány tak, aby odpovídali vývoji moderních politických systémů a společnosti vůbec. Novější přístupy zahrnují do analýz i neformální politické aktivity jako jsou např. protesty, sociální hnutí, dobrovolné aktivity v nátlakových skupinách, občanských sdruženích, charitativních spolcích apod. (viz např. Inglehart. a Norris 2002; Norris 2002; Pattie, Seyd a Whiteley 2004). Souběžně s tímto rozšiřováním se také samozřejmě zvyšuje počet indikátorů, pomocí kterých je politická participace operacionalizována pro výzkum a měření. Z tohoto rozšířeného pojetí vychází i v kapitole 3 navržená typologie politické participace a její indikace.

Politická participace zahrnuje různorodé aktivity občanů v rámci daného politického systému, které se mohou navzájem doplňovat a prolínat. Participační aktivity v demokratickém politickém systému se potom konkrétněji dělí na:

1. **tradiční** (konvenční) – mezi nejjednodušší a nejběžnější tradiční formu participačních aktivit v politice patří *účast ve volbách*. Jakkoliv jsou volby životně důležitou podmínkou fungování demokratického systému, z pohledu jednotlivce jde v rozvinutých demokraciích o aktivitu s relativně nízkými „náklady“ (sledování předvolební kampaně, návštěva volební místnosti, vhození hlasovacího lístku atd.) ale také „výnosy“ (nelze dosáhnout prosazení konkrétních zájmů, přímo ovlivnit obsazení určitých pozic v úřadu/vládě či případné politiky apod.). Výsledky voleb mají dopad na všechny občany na dané úrovni.

V tomto ohledu se jako nákladnější (na čas, úsilí a vynaložené prostředky) forma politického aktivismu jeví *členství v politické straně* popř. jiná forma její podpory (sponzoring, účast na činnosti strany např. v období volební kampaně apod.). V reprezentativním demokratickém systému představují politické strany spojující mezičlánek mezi občany a státem a nejdůležitější nástroj agregace, formulace a prosazování skupinových zájmů. Politické strany a jejich představitelé také kanalizují komunikaci, vytvářejí prostor pro konzultace a diskuse, provádějí výběr kandidátů a jejich školení, působí jako politické think-tanky a v případě volebního vítězství organizují vládu.

Mezi tradiční způsob vyjádření ekonomických a politických zájmů bývá také řazeno *členství v odborové organizaci*. Pro odbory jsou charakteristické formální pravidla, hierarchická struktura (masová členská základna a malý počet placených zástupců v čele) a zaměření na celou škálu problémů. Výhody plynoucí ze členství a participace v odborech mohou mít různou podobu (např. výhody vyplývající z kolektivního vyjednávání a ochrany zaměstnance až po rozvoj osobních dovedností a rozšiřování sociálních sítí při aktivní účasti na činnosti odborů) při relativně nízkých „nákladech“.

Mezi poslední aktivitu v této kategorii patří *politická komunikace*. Sem můžeme zařadit např. kontaktování politiků a úředníků, ale také diskuse nad politickými tématy s kolegy, přáteli, v rodině apod. Jedná se o nejméně náročný, ale prakticky všudypřítomný druh tradičního politického aktivismu.

2. **netradiční** (nekonvenční) – které mohou být *zákonné* (organizování nebo podepisování petic, účast na povolené demonstraci, bojkot nebo naopak nákup určitého zboží) nebo *nezákonné* (násilné demonstrace, neplacení daní apod.). Výrazné rozšíření těchto netradičních forem politického aktivismu lze v postindustriálních společnostech vysledovat od konce 60. let minulého století a nedávné masové protesty

konané při různých příležitostech (setkání nadnárodních organizací jako MMF a NATO, jednání G8, zahájení válečných operací v Afghánistánu a Iráku apod.) tento trend potvrzují. Netradičních participačních aktivit se obvykle soustředí na ovlivnění specifických problémů a politik mimo „volební arény“. Cílem takových akcí bývá často formování veřejného mínění nebo životního stylu, prosazení určitých témat do médií, mobilizace spřízněných sítí aktérů, ovlivnění činnosti a politik nadnárodních organizací. Jedná se o méně strukturované a ohraničené formy občanské angažovanosti, které často vznikají ad hoc při různých příležitostech. Mezi nejnepřítivější příklady organizací zastřešujících tyto projevy participace patří různá antiglobalizační, mírová a environmentální hnutí, hnutí za lidská práva, pacifistická hnutí apod., která se často spojují do nadnárodních sítí a tvoří tak globální občanskou společnost schopnou aktivizovat své členy v různých zemích a při různých příležitostech. Oproti tradičním organizacím zprostředkujícím skupinové zájmy (politické strany, odbory) mají tato hnutí volnější a méně centralizovanou strukturu a jejich členy spojují spíše společné názory, zájmy a hodnoty než formální členství a placení příspěvků. (Inglehart a Norris, 2002)

Toto klasické vymezení netradičních forem participace je možné (resp. vzhledem k použité definici politické participace nutné) na základě teorií sociálního kapitálu ještě dále rozšířit o skupinu aktivit, které nejsou běžně považovány za politickou participaci. Jedná se o celou škálu **občanských aktivit**, které jsou organizovány v rámci neziskového sektoru. Neziskové organizace nejsou oproti předchozím subjektům (politické strany, odbory, sociální hnutí) svým zaměřením explicitně politické (nemají stanovené cíle směřující k výběru resp. ovlivňování politiků nebo úředníků), ale aktivity jejich členů již mohou mít charakter politické participace. Podle teoretiků sociálního kapitálu účast na činnosti těchto v podstatě apolitických subjektů (krásným příkladem jsou sportovní kluby), posiluje spolupráci, důvěru a sociální vazby mezi jejich členy a tyto normy chování představují základ pro fungující občanskou společnost a demokracii (demokratické vládnutí) a svojí existencí se velkou měrou podílejí i na politické participaci (především na místní úrovni). Teorie sociálního kapitálu se v mnohém různí, ale obecně lze říci, že je sociální kapitál vnímán jako kolektivní statek a jeho podstatou jsou sociální sítě vytvářené a posilované členstvím v dobrovolných sdruženích nebo prostřednictvím face-to-face interakcí v rámci určité komunity (Coleman 1988, Putnam 1995, Berry et. al. 1993). Vliv takovýchto občanských aktivit na efektivitu vládnutí byl a je předmětem mnoha empirických výzkumů (mezi nejznámější patří práce Roberta D. Putnama).

Již z podstaty věci je jasné, že aktivní občanská participace (práce ve spolcích a sdruženích, účast na místních setkáních, organizování komunitních skupin a zájmů, vydávání lokálních periodik, pořádání sbírkových akcí, jednání s úředníky a politiky atd.) je poměrně nákladná co do investovaného času, energie a prostředků než např. účast ve volbách, ale na druhou stranu může vytvářet jak kolektivní (vyřešení společného problému, prosazení zájmu komunity), tak osobní statky (pracovní příležitosti, rozvoj dovedností apod.) odpovídající hodnoty.

Vládnutí

Jedním z největších problémů při vymezení, měření nebo srovnávání různých aspektů vládnutí je mnohoznačnost samotného pojmu vládnutí (governance). Téma vládnutí je součástí mnoha vědních oborů (institucionální ekonomie, mezinárodní vztahy, veřejná politika, rozvojová studia, politologie a analýza politiky, sociologie atd.) a dá se s nadsázkou říci, že co výzkumník, to odlišný koncept nebo přístup. V této části se zaměřím na stručný

výklad pojmu a na hlavní koncepty vládnutí ve vztahu k měření vládnutí a politické participaci.

Obecně není pojem *governance* nijak nový (spíše naopak) a obvykle se používal pro popis rozhodovacích procesů a následné implementace rozhodnutí a bývá používán v nejrůznějších slovních spojeních (local governance, corporate governance atd.), nejčastěji je spojován s vládou (government) a státní správou. Na přelomu 80. a 90. let však (často v souvislosti s tzv. novým paradigmatem veřejné správy resp. veřejného sektoru) stoupá zájem o podrobnější poznání mechanismů a aktérů vládnutí, objevují se snahy o stanovení indikátorů měřících kvalitu vládnutí a v neposlední řadě dochází k reformám veřejného sektoru, které jsou přímo ovlivněny tímto „znovuobjeveným“ konceptem (často se uvádějí přívlastky jako good governance, multi-level governance nebo re-invented governance apod.).

V roce 1992 představila Světová banka koncept *good governance* jako součást kritérií pro poskytnutí půjčky rozvojovým zemím. Koncept odkazoval na změny ve veřejném sektoru spojené s tzv. *new public management* (NPM) a přeneseně tak navazoval na *teorii racionální volby* a *teorii veřejné volby*. Tyto **neoliberální reformy** podle SB vedly k větší efektivnosti veřejných služeb a veřejného sektoru vůbec. V tomto smyslu je pojem *governance* nejčastěji definován jako *výkon moci skrze formální a neformální tradice a instituce směřující ke společnému prospěchu, což zahrnuje: (1) proces výběru, kontroly a výměny vlády; (2) schopnost formulovat a implementovat důvěryhodné politiky a poskytovat veřejné služby; a (3) respekt občanů a státu vůči institucím, které regulují ekonomické a sociální interakce ve společnosti.* (Rethinking Governance, Kaufmann 2003)

Druhý proud představuje skupina organizovaná v rámci British Economic and Social Research Council, která se pomocí konceptu *governance* snaží uchopit (v některých případech jde spíše o deskripci, někdy má normativní charakter) nové formy vztahů mezi státem a občanskou společností. *Governance* se sestává ze **sítí** (oproti hierarchické správě nebo správě podřízené trhu) vzniklých jako nezamýšlený důsledek neoliberálních reform (NPM, marketizace, privatizace), jejichž důsledky jsou v mnohém odlišné od původních záměrů svých architektů, potažmo SB. Reformy způsobily fragmentaci systému poskytování služeb a oslabení centrální kontroly bez ustavení vhodných trhů – vytvořily sítě (networks), ve kterých stát působí pouze jako jedna z mnoha organizací poskytujících služby a často má velmi omezené prostředky řízení a rozhodování. Důležitou charakteristikou těchto částečně nebo plně autonomních sítí jsou rozostřené vazby (blurred boundaries) mezi organizacemi resp. sektory. (Rhodes a Bevir, 2001)

Z tohoto pohledu je důraz kladen na způsob vytváření postupů a strukturaci kolektivních akcí, které jsou založeny na spolupráci a společném zájmu. V rámci tohoto konceptu vládnutí se hledají možnosti regulace společnosti bez státní autority a kontroly. Zdůrazněny jsou procesy a sítě vzniklé k řešení problémů spíše než struktury ekonomické, sociální a politické moci. Koncept poukazuje na to, že velká část regulace se přenáší na řadu nových aktérů, které nelze jednoduše začlenit do hierarchické organizační struktury politické moci vyjadřující národní suverenitu. Formální politické instituce charakterizující moderní liberální demokracie nejsou schopny fungovat v prostředí, kde je politická moc takto fragmentovaná.¹

Popsané koncepty a přístupy vyjadřují dva hlavní proudy uvnitř teorie vládnutí. Starší (old governance) je postaven na tradičním konceptu řízení (steering), kdy v centru pozornosti je stát a jeho politická a institucionální kapacita řídit společnost. Naproti tomu novější (new governance) proud se zaměřuje především na roli společnosti a její schopnost koordinovat společné zájmy a řídit sebe sama (pozitivní přístup) nebo naopak schopnost vzdorovat regulaci a zneužívání ze strany státu (negativní přístup). V prvním případě je vláda (resp. stát jako celek) považován za jednoho, víceméně rovnocenného, aktéra ve společnosti, jež

¹ Problémy, které koncept *governance* přináší vzhledem k demokracii a státu a náznak jejich řešení viz. *Constitutionalising Governance: Democratic Dead End or Dead On Democracy?* (Salla 2001)

dohromady s ostatními vytváří síť regulující a koordinující různé oblasti politiky podle preferencí a zájmů svých členů. Ve druhém případě je stát vnímán jako legitimní avšak nevykonná autorita na rozdíl od šikovných a schopných občanů, kteří „vědí lépe co potřebují“ a kteří jsou schopni vzdorovat zásahům státu. (Pierre a Peters, 2000)

Reálné politické prostředí současných demokratických systémů, které analyzuje i tento příspěvek, je však nutné vnímat jako určitou syntézu obou pohledů², která je charakterizována hledáním efektivní rovnováhy jednotlivých aktérů podílejících se na správě věcí veřejných. Nové formy vládnutí tak představují alternativní vyjádření společných zájmů, které doplňují tradiční, institucionalizované formy a kanály.

Vládnutí je součet mnoha způsobů jak jednotlivci a instituce (veřejné i soukromé) spravují své společné záležitosti. Je to průběžný proces sladování konfliktních nebo odlišných zájmů tak, aby mohlo dojít ke společné akci. Zahrnuje formální instituce a systémy, ale i neformální uskupení lidí a institucí ustavených v jejich zájmu (Our Global Neighborhood).

Které aspekty však tedy tvoří vládnutí a jak se vládnutí projevuje v existujících politických systémech? V tomto příspěvku se budu soustředit na efektivitu ve třech oblastech vládnutí současných demokratických států:

1. **ekonomika** (economic governance) – rozhodovací procesy přímo či nepřímo ovlivňující ekonomické aktivity země nebo její vztahy k ostatním ekonomikám.
2. **politika** (political governance) – rozhodování o politikách státu a jejich realizace v součinnosti všech jeho složek (zákonodárná, výkonná a soudní moc) a se zřetelem na různé zájmy ve společnosti (vyjádřené např. svobodnými volbami).
3. **správa** (administrative governance) – systém implementace politik a výkonu veřejné správy prostřednictvím veřejného sektoru

Hranice těchto oblastí vládnutí, které tvoří formální a institucionální strukturu státu, nejsou striktně ohraničené a dochází k jejich vzájemnému prolínání a ovlivňování.

Vzájemný vztah politické participace a efektivity vládnutí

Z předchozího výkladu je zřejmé, že politická participace je integrální součástí obou hlavních proudů vládnutí, které se liší především v pohledu na způsob a roli politické participace při „řízení společnosti“. Zatímco starší přístup se zaměřuje především na formální aktivity a procesy (pravidelné volby, agregace zájmů v rámci politických stran atd.) a upřednostňuje roli státu v těchto procesech (hierarchické uspořádání), novější přístup zdůrazňuje působení ostatních aktérů v rámci méně formálních a hierarchických sítí, komunitách apod. Jak již bylo řečeno, současné demokratické politické systémy v praxi kombinují oba přístupy a liší se tak především v proporcích a v aplikaci konkrétních způsobů koordinace a uplatňování společných zájmů, které jsou mimo jiné výsledkem historického vývoje daného politického a společenského systému, institucionálním uspořádáním a samozřejmě také jednáním jednotlivých aktérů. Politická participace v demokratickém systému tedy nemůže stát vně fenoménu vládnutí, což ale zároveň neznamená, že vládnutí rovná se politická participace. Vládnutí je v tomto případě širší pojem zahrnující v sobě i další aspekty, které mohou být spolu navzájem v různých vztazích. V tomto smyslu je cílem tohoto příspěvku analýza vztahu politické participace a efektivity vládnutí v jeho vybraných aspektech a ověření teze teoretiků participativní demokracie, kteří předpokládají, že země s vyšší mírou politické participace jsou efektivnější při správě věcí veřejných. Politická participace z tohoto úhlu pohledu tedy představuje jeden ze způsobů, jakým lze ovlivňovat

² Záleží samozřejmě na úhlu pohledu. Současnou situaci lze tedy také charakterizovat tak, že starší pojetí pomalu ale jistě, ustupuje novému a nejde tedy o syntézu, ale o postupný vývoj vedoucí k celkové proměně. Takový vývoj je však velmi málo pravděpodobný.

rozhodovací procesy probíhající v rámci výše zmíněné formální a institucionální struktury státu a tím i celkovou efektivnost vládnutí.

Měření politické participace a efektivity vládnutí

Měření míry politické participace použité v tomto příspěvku vychází v upravené podobě z výše popsaného rozdělení do 2 základních dimenzí v jeho rozšířené podobě. Úprava spočívá v podrobnějším členění různých participačních aktivit do 4 různých typů, které tak vytvářejí podrobnější **typologii politické participace** zahrnující jak aktivity tradiční tak netradiční³. Úprava také odráží strukturu dat z výzkumného šetření (European Social Survey – ESS 2002/2003), na jehož základě bylo provedeno mezinárodní srovnání. Tato typologie byla poprvé použita v rámci výzkumné zprávy Gender and Political Participation (2004) Volební komise Spojeného království vycházející ze stejného výzkumného šetření a byla po metodologické stránce upravena autorem podle potřeb tohoto příspěvku. Vzhledem k odlišnému metodologickému přístupu a několika rozšířením nelze výsledné hodnoty obou typologií vzájemně srovnávat.

Politická participace byla tedy rozdělena do těchto čtyř podskupin skupin – **hlasování ve volbách, stranicky orientované aktivity, problémově orientované aktivity** a **občansky orientované aktivity** a každá ze skupin zahrnuje určitý počet konkrétních politických nebo s politikou souvisejících činností.

Tabulka 1 – Typologie politické participace a proměnné pro její měření (šedivě jsou zvýrazněny tradiční aktivity)

<p>Hlasování -účast v posledních volbách na národní úrovni</p>	<p>Občansky orientované aktivity -členství v těchto organizacích:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ sportovní nebo společenský klub ○ kulturní nebo zájmovém (hobby) sdružení/organizace ○ odbory ○ obchodní / profesní / zemědělská organizace ○ spotřebitelská sdružení ○ humanitární organizace ○ environmentální / mírové hnutí ○ náboženská nebo církevní organizace ○ vědecká / vzdělávací organizace ○ jiná dobrovolná organizace <p>-participace na jejich činnosti -peněžní dar těmto organizacím -dobrovolná práce pro uvedené organizace</p>
<p>Stranicky orientované aktivity -členství v politické straně -práce pro politickou stranu -peněžní dar politické straně -nošení nebo veřejné vystavení symbolu/znaku politické kampaně -kontaktování politika</p>	
<p>Problémově orientované aktivity -účast na povolené demonstraci -účast na ilegálním protestu -podpis petice -koupě produktu z politických / etických / environmentálních důvodů -bojkot určitého produktu</p>	

Zdroj: *Gender and Political Participation (2004)*

Úpravy: *Autor*

³ Členství v odborech a další odborové aktivity je oproti klasickému rozdělení zařazeno mezi netradiční participaci v podskupině občansky orientované aktivity.

Nyní lze pro každou podskupinu vypočítat dílčí míru politické participace jako celkové procento respondentů výzkumu v dané zemi, kteří *alespoň jednu* z těchto aktivit vykonali za posledních 12 měsíců⁴. Celkovou míru politické participace potom vyjadřuje **index politické participace**, který získáme jako průměr z dílčích hodnot jednotlivých podskupin. Výhodou takto zkonstruovaného indexu je, že odstraňuje potíže vzniklé překrýváním jednotlivých dimenzí politické participace v aktivitách lidí, ale na druhou stranu pomíjí případy, kdy lidé participují vícenásobně. Při interpretaci je tedy nutné mít na paměti, že index vyjadřuje míru politické participace jako **zastoupení všech politicky participujících občanů v populaci dané země neohledně na rozsah jejich zapojení**. Stejnou váhu mají tedy ti, kteří např. jednou za rok přispějí na činnost určité organizace nebo podepíší petici a ti, kteří se celoročně věnují činnosti několika neziskových organizací, chodí pravidelně volit a jsou členy místního sportovního klubu.

Měření efektivity vládnutí představuje poměrně novou dimenzi zájmu o tuto oblast. Výzkumy, které se měřením vládnutí zabývají vycházejí z (ne všemi sdíleného) předpokladu, že alespoň některé prvky vládnutí lze efektivně měřit a dále vyhodnocovat, porovnávat apod. Pokud tedy tento předpoklad přijmeme, lze využít výsledky těchto měření k podhalení vztahů mezi mírou politické participace a efektivitou vládnutí. Základní informace o měření vládnutí, metodologie a problémy měření jsou přehledně zpracovány v rámci pracovního sešitu CESES věnovaného tématu vládnutí (Potůček, Veselý a Nekola, 2004; kapitola 4 *Measurement of Governace*)⁵. Proto bych se chtěl v této části věnovat již pouze výběru indikátorů vzhledem k výše zvoleným oblastem vládnutí zahrnutých do analýzy.

Pro měření těchto aspektů vládnutí lze použít řadu více či méně spolehlivých a přijímaných indikátorů jejichž výběr je do jisté míry ovlivněn odlišnými východisky jednotlivých vědních disciplín, teorií a modelů a řadou dalších faktorů (dostupnost a spolehlivost dat, cílová skupina jíž jsou výsledky určeny atd.). Z této široké nabídky jsem pro první tři oblasti zvolil indikátory KKZ⁶, které agregují několik stovek individuálních proměnných měřících vnímání vládnutí z 25 oddělených zdrojů dat pro 199 zemí a teritorií. Z celkem šesti indikátorů jsem vybral tyto tři:

- 1) **politická stabilita** – měří vnímání pravděpodobnosti, že dojde k narušení nebo úplnému oslabení vládní autority neústavními a/nebo násilnými prostředky včetně terorismu;
- 2) **efektivita vlády** – vnímání kvality poskytování veřejných služeb, kvality veřejné správy, schopností státních úředníků, nezávislost státní správy a důvěryhodnost vlády;
- 3) **kontrola korupce** – vnímání korupce, definované klasicky jako výkon veřejné moci pro vlastní zisk, ale také měří např. frekvenci “dodatečných plateb pro dotažení věci do konce” apod., dopady korupce na podnikání, „velkou korupci“ v politice nebo zneužívání svého postavení elitami (state capture).

Indikátory vycházejí zásadně ze subjektivních dat získaných v rámci dotazování veřejnosti, zahraničních manažerů působících v dané zemi nebo dotazováním expertů (panely expertů). Obvykle jsou respondenti požádáni o hodnocení dané oblasti na předložené škále.

⁴ S výjimkou volební účasti, kde se jedná o účast při posledních volbách na národní úrovni, které mohly proběhnout i v delším časovém odstupu.

⁵ Zde lze také nalézt přehled více než patnácti projektů zabývajících se měřením vládnutí nebo jejich jednotlivých aspektů.

⁶ Název je odvozen z iniciál jmen tvůrců – Kaufmann, Kraay a Zoido-Lobaton. Používají se i další názvy jako např. agregované indikátory vládnutí druhé generace, složené indikátory vládnutí nebo indikátory WBI (podle názvu pracoviště, které indikátory vyvinulo – Word Bank Institute).

Výsledné hodnocení se tedy skládá jak z názorů odborníků a lidí z podnikatelské sféry, tak z názorů široké veřejnosti. Více informací o metodologii, zdrojích a samotných indikátorech lze získat na www stránkách Světové banky www.worldbank.org/governance/ nebo v literatuře (Kaufmann, Kraay a Zoido-Lobaton, 1999a a 1999b; Kaufmann, 2003).

Pro indikaci ekonomické výkonnosti jsem se rozhodl použít **hrubý národní produkt na obyvatele v paritě kupní síly**. Hrubý národní produkt (HDP) je definován jako souhrn statků a služeb vyprodukovaných na území daného státu (jak jeho občany tak cizinci působícími na území státu). Pro smysluplné mezinárodní srovnání je tento ukazatel přepočtený na jednoho obyvatele a paritu kupní síly obyvatelstva dané země, čímž se eliminují dopady různých cenových hladin v jednotlivých ekonomikách.

Mezinárodní srovnání

Do mezinárodního srovnání jsem zařadil celkem 20 evropských zemí. Primární kritéria pro zařazení do výběru byla dvě: demokratičnost politického systému a dostupnost dat. Konečný výběr byl koncipován tak, aby obsahoval zástupce ze všech geografických částí Evropy a vystihoval různorodost evropských politických systémů a způsobů reprezentace zájmů.

Následující tabulka přehledně zobrazuje dosažené výsledky jednotlivých zemí v oblasti politické participace.

Tabulka 2 – srovnání míry politické participace

Země	Volil v posledních národních volbách	Participoval v posledních 12 měsících...			Index politické participace
		Stranicky orientované aktivity	Problémově orientované aktivity	Občansky orientované aktivity	
Polsko	62,0%	13,0%	26,9%	28,3%	0,33
Portugalsko	69,5%	15,9%	22,6%	36,5%	0,36
Řecko	83,8%	18,2%	26,9%	24,7%	0,38
Maďarsko	78,8%	16,9%	25,6%	33,4%	0,39
Španělsko	74,4%	19,1%	37,0%	45,7%	0,44
Česká republika*	63,0%	26,6%	49,4%	NA	0,46
Slovinsko	75,2%	16,0%	32,1%	63,5%	0,47
Itálie	86,1%	18,8%	32,2%	52,0%	0,47
Francie	74,7%	26,1%	59,3%	61,6%	0,55
Lucembursko	54,5%	26,5%	63,3%	81,0%	0,56
Německo	78,0%	18,7%	62,4%	77,2%	0,59
Spojené království	69,1%	26,0%	63,3%	79,4%	0,59
Irsko	77,1%	30,5%	54,0%	76,8%	0,60
Holandsko	83,2%	20,4%	47,8%	89,3%	0,60
Rakousko	81,9%	29,2%	57,7%	80,5%	0,62
Belgie	79,4%	27,3%	58,5%	81,3%	0,62
Finsko	71,8%	37,2%	68,2%	86,7%	0,66
Dánsko	88,7%	24,7%	66,1%	93,6%	0,68
Švédsko	81,5%	27,9%	75,3%	93,5%	0,70
Norsko	80,9%	43,3%	71,3%	89,7%	0,71

Zdroj: European Social Survey 2002-2003 (dále jen ESS)

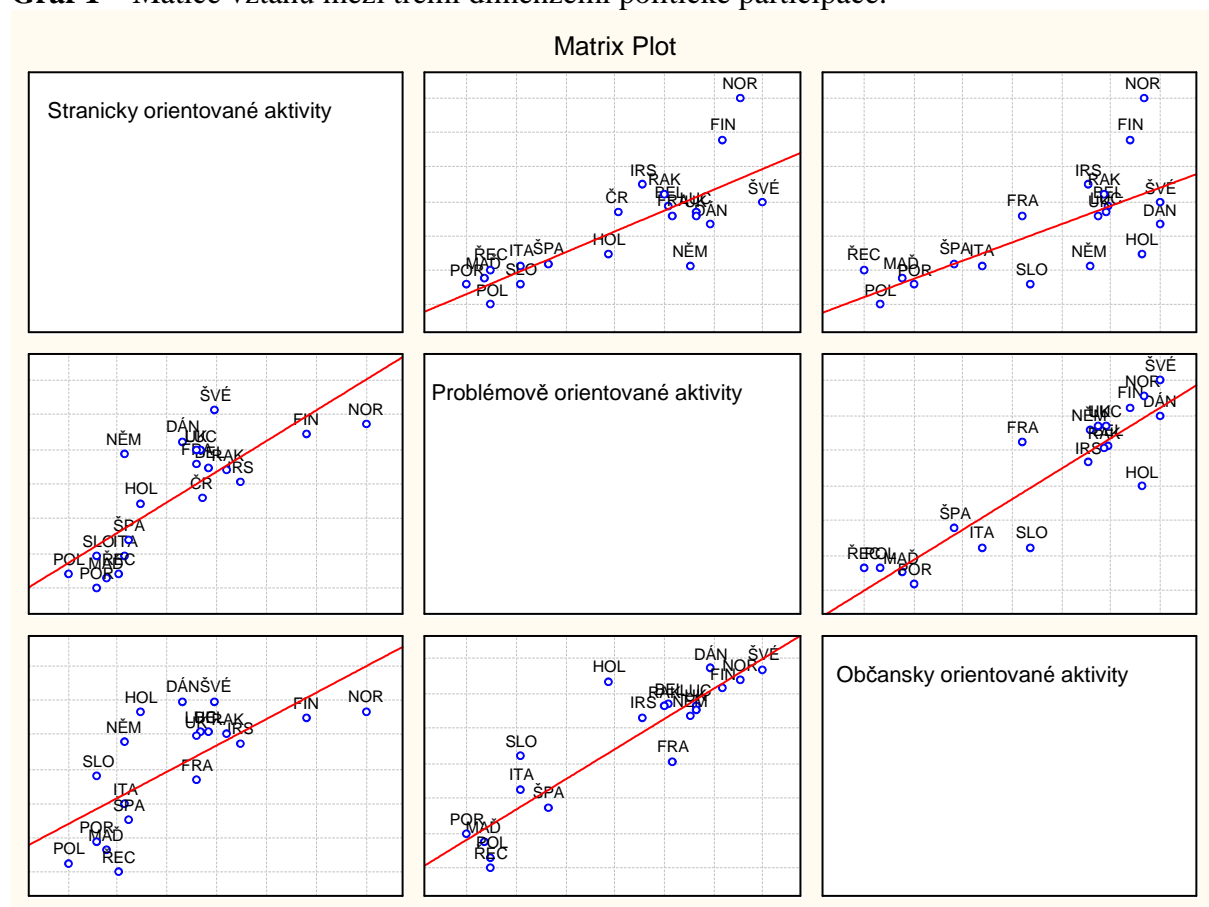
* - Index politické participace pro Českou republiku není plně srovnatelný s ostatními zeměmi, protože chybí podskupina občansky orientovaných aktivit.

Vybrané země můžeme na základě dosažených výsledků rozdělit na **dvě základní skupiny**, které se výrazně liší v míře politické participace svých občanů. První skupina s nízkou úrovní participace (v tabulce zvýrazněná šedivě) zahrnuje „nové demokracie“ střední Evropy a všechny země jižní Evropy, které byly zahrnuté do výběru. Druhou skupinu tvoří tradiční demokracie západní⁷ a severní Evropy. Severské země vykazují v rámci této skupiny velmi vysokou míru participace (66% – 71%) a vnitřně tak diferencují druhou skupinu zemí na dvě podskupiny.

Analýza vzájemných vztahů mezi jednotlivými dimenzemi politické participace ukázala, že všechny dimenze mimo volební účasti jsou spolu vzájemně silně korelované (viz. tabulka 2 v příloze). Tuto výlučnost volební účasti oproti ostatním dimenzím lze částečně vysvětlit výše popsaným rozdílem v nákladech a výnosech, které účast ve volbách přináší. Náklady (výběr politické strany, seznámení se s programy, návštěva volební místnosti atd.) i přímé výnosy jsou oproti aktivní a opakované účasti na činnosti občanských a politických organizací výrazně nižší.

Z ostatních dimenzí spolu nejvíce korelují občansky orientovaná a problémově orientovaná participace. Tyto dva druhy aktivit spojují především subjekty, jejímž prostřednictvím jsou organizovány. V obou případech jde většinou formálně o neziskové organizace, které se však liší svým charakterem a zaměřením (např. rozdíl mezi sociálním hnutím a poskytovatelem sociálních služeb, oba však obvykle mají statut neziskové organizace). Grafické znázornění vzájemných vztahů nabízí následující graf.

Graf 1 – Matice vztahů mezi třemi dimenzemi politické participace.

Zdroj dat: ESS

⁷ Západní ve spíše geopolitickém než přísně geografickém slova smyslu – viz. např. Rakousko.

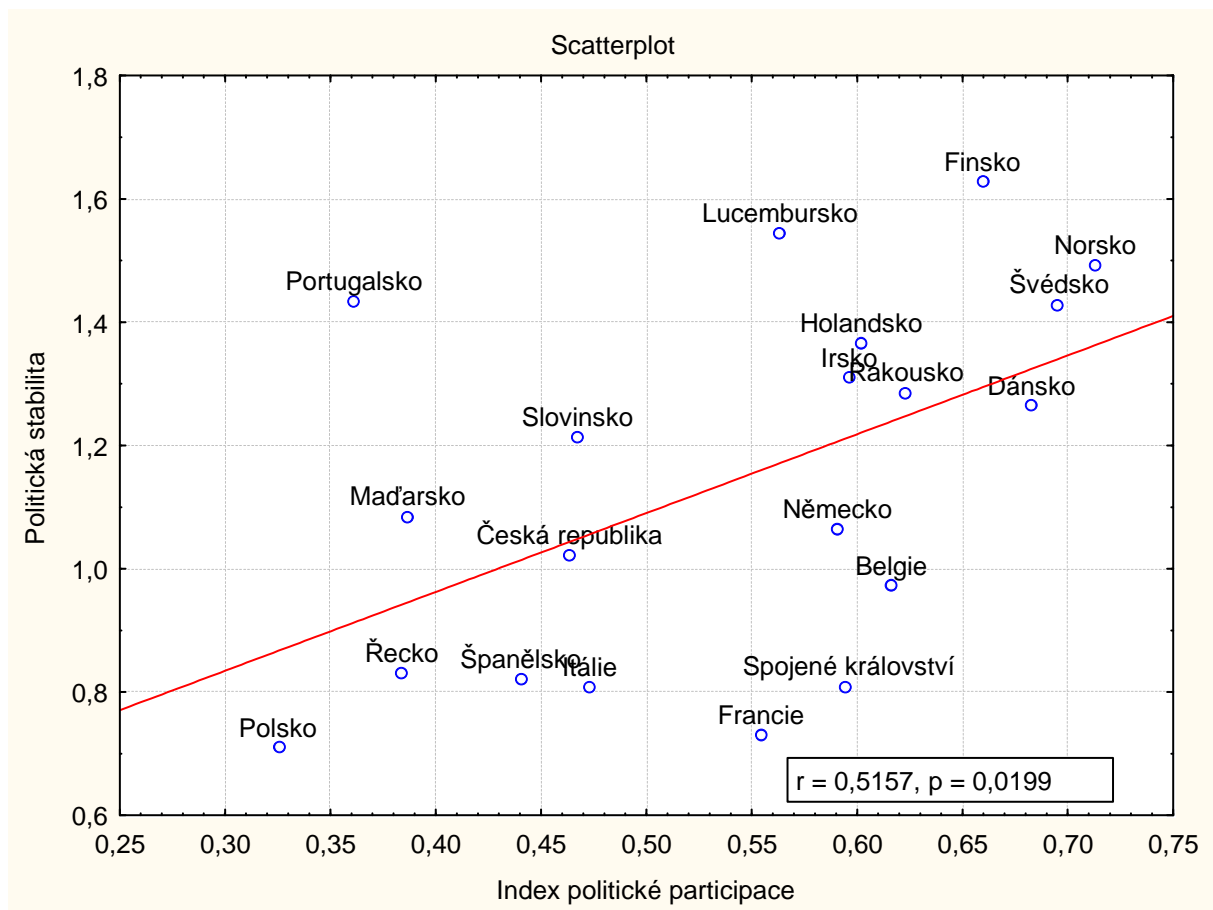
Nyní můžeme přistoupit k samotnému posuzování vztahů mezi mírou politické participace měřenou indexem politické participace a efektivitou vládnutí ve zvolených oblastech.

Politická participace a politická stabilita

Jak již bylo řečeno, zvolený indikátor politické stability měří vnímání pravděpodobnosti, že dojde k narušení nebo úplnému oslabení vládní autority neústavními a/nebo násilnými prostředky včetně terorismu. Indikátor vychází z myšlenky, že kvalita vládnutí v dané zemi je oslabována pravděpodobností násilných změn vlád, které nejenže mají přímý vliv na kontinuitu politik, tak také podkopávají schopnosti všech občanů vybrat a vyměnit vládnoucí elitu mírovými prostředky. (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2003)

Oproti ostatním indikátorům se zdá být použití politické stability nejvíce problematické. Asi největším problémem je potvrzení vzájemné souvislosti mezi stabilitou politického režimu a efektivitou vládnutí. Je zřejmé, že časté střídání vládnoucích elit a pocit vnějšího či vnitřního ohrožení stability politického systému narušuje proces tvorby politik (od jejich uvedení do „politické arény“ až po implementaci), zvyšuje nejistotu a neumožňuje efektivní vládnutí v dlouhodobém horizontu (tvorba vizí, koncepčních a strategických dokumentů a hlavně jejich prosazování do praxe). Co již tak zřejmé není, je ideální míra politické stability. Kde jsou hranice přílišné nestability způsobující výše popsané problémy, a kde již začíná stabilita přerůstat v zkratkatělost a nehybnost politického systému se všemi důsledky (rezignace lidí na politiku nebo naopak příklon k populistickým a jednoduchým řešení, totalitní praktiky atd.)? Příkladem nejednoznačnosti tohoto indikátoru může být vysoká hodnota indikátoru politické stability v případě Kuby.

Graf 2 – vztah mezi indexem politické participace a politickou stabilitou

Zdroj dat: ESS a KKZ (WBI)

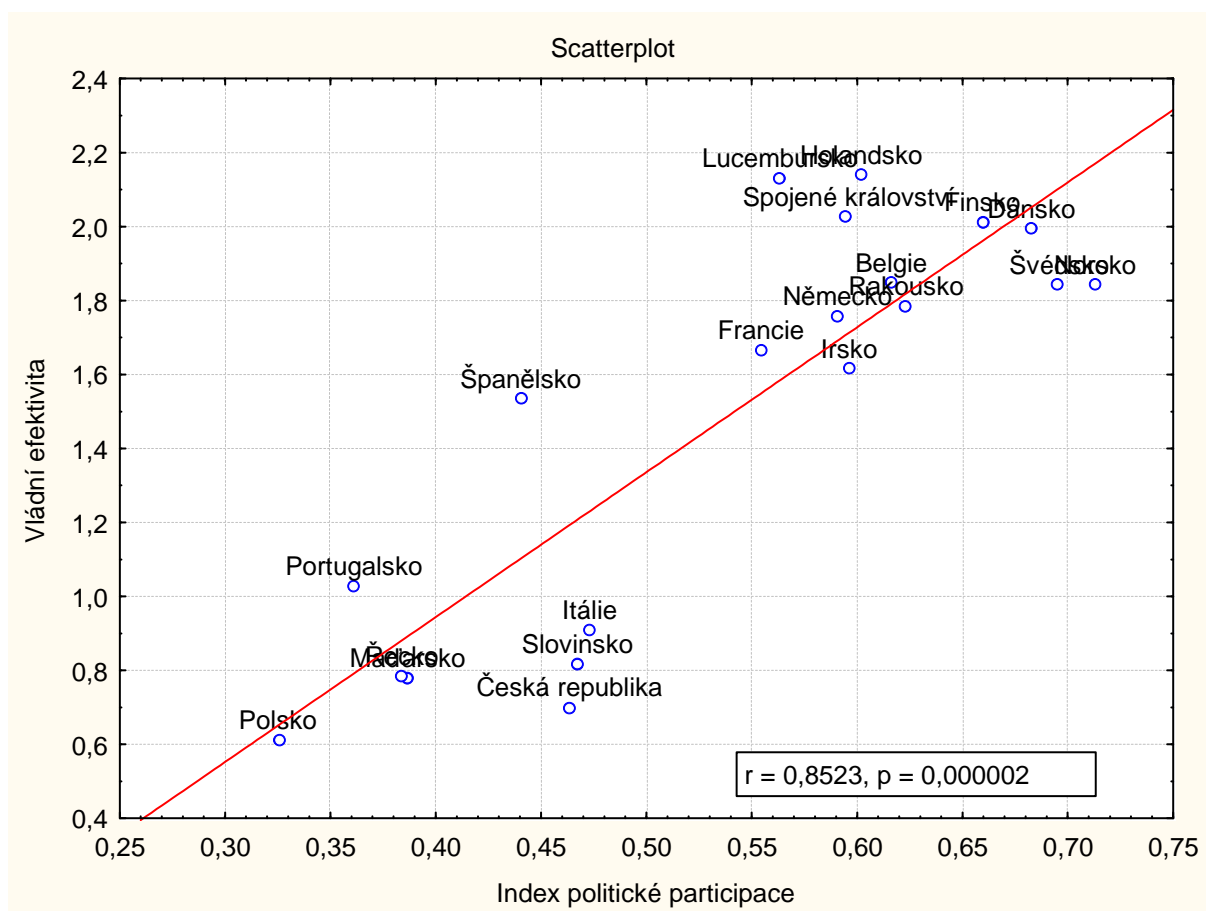
I přes výše naznačené problémy je překvapivé, že i v případě poměrně kompaktní (vzhledem k politickému systému) skupiny evropských zemí je vzájemný vztah politické stability a indexu politické participace slabý. Korelační koeficient je statisticky významný pouze na úrovni 0,05 a jeho hodnota je 0,52 (nejmenší ze všech srovnání). Vysoká míra politické participace a zároveň politické stability je charakteristická pro severské země a některé země západní Evropy. Naopak nízké míry v obou ukazatelích dosahují země střední a jižní Evropy. Z těchto dvou základních skupin vybočuje skupina zemí západní Evropy, kde je míra politické participace vyšší, ale vykazují nízkou politickou stabilitu (Německo, Belgie, Spojené království a Francie) a Portugalsko, které je politicky stabilní, ale míra participace je na nízké úrovni.

Politická participace a efektivita vlády

Efektivita vlády je posuzována vzhledem k tomu, jak lidé vnímají kvalitu poskytování veřejných služeb, kvalitu veřejné správy, schopnosti úředníků, nezávislost státní správy na politicích a důvěryhodnost vlády a jejích politik. Indikátor se zaměřuje především na „vstupy“ potřebné pro tvorbu a implementaci kvalitních politik a poskytování veřejných služeb a statků. (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2003)

V tomto případě je již souvislost mezi politickou participací veřejnosti a efektivitou očividnější a analýza tohoto vztahu by měla nalézt odpověď na jednu z podotázek položených v úvodu. Pracují tedy vlády v zemích s větší mírou politické participace efektivněji?

Graf 3 – vztah mezi indexem politické participace a efektivitou vlády

Zdroj dat: ESS a KKZ (WBI)

Jak je možno zjistit z grafu 3, tak s velkou pravděpodobností ano. Korelační analýza prokázala velmi silný souběh ($r = 0,85$) mezi oběma proměnnými a, zřetelně rozdělila soubor na dvě skupiny. Menší míru participace a vládní efektivity můžeme nalézt v zemích střední a jižní Evropy (s výjimkou Španělska), zatímco severské země dosahují opět nejlepších výsledků v obou sledovaných oblastech.

Na základě tohoto srovnání můžeme usuzovat, že politická participace je nesporným přínosem pro vládní efektivitu, ať už jde o poskytování služeb nebo tvorbu a implementaci veřejných politik. Zapojení veřejnosti přináší užitek jak vládě a veřejné správě (zlepšení povědomí a porozumění problému, lepší implementace, přijetí a dodržování opatření veřejností atd.), tak občanům (lepší služby, kvalitnější politiky, transparentnost a odpovědnost atd.). Z praxe je známé pravidlo, že prostředky a čas investovaný do konzultací a participace se bohatě vrátí v menších nákladech na nápravu případných chyb a nedostatků.

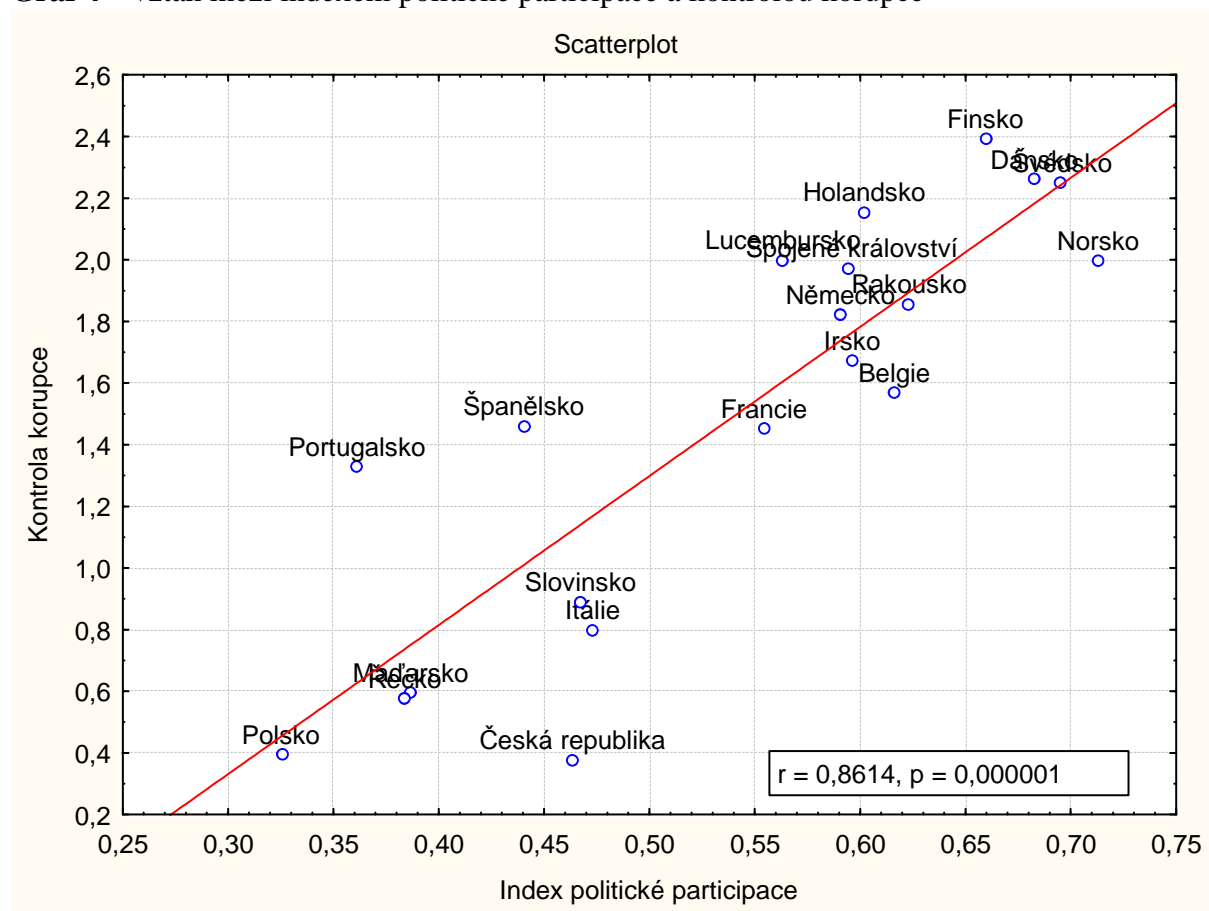
Politická participace a kontrola korupce

Indikátor kontroly korupce se zaměřuje na vnímání korupce, definované klasicky jako výkon veřejné moci pro vlastní zisk, ale také měří např. frekvenci “dodatečných plateb pro dotažení věcí do konce” apod., dopady korupce na podnikání, „velkou korupci“ v politice nebo zneužívání svého postavení elitami (state capture). Přítomnost korupce je známkou nedostatečného dodržování a respektování pravidel, které určují vzájemné vztahy mezi aktéry a to jak korumpujícím (obvykle soukromou osobou nebo firmou), tak i korumpovaným (obvykle úředník nebo politik). (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2003)

Dodržování a respektování těchto „pravidel hry“ by tedy mělo přispívat i k efektivnějšímu vládnutí, které je ve své podstatě založeno právě na interakci jednotlivých

aktérů a otevřenosti jejich konání⁸. Jaký je vztah mezi politickou participací a korupcí je možné zjistit z následujícího grafu.

Graf 4 – vztah mezi indexem politické participace a kontrolou korupce

Zdroj dat: ESS a KKZ (WBI)

Výsledkem korelační analýzy je v podstatě stejný obrázek jako v předchozím případě. Opět velmi silný pozitivní vztah (korelační koeficient 0,86) mezi proměnnými a rozdělí na dva shodné soubory. Je tedy zřejmé, že země, kde se lidé více zapojují do politických a občanských aktivit, dosahují také lepších výsledků v případě korupce a její kontroly. Je to právě větší otevřenost procesů vládnutí a jejich větší kontrola v zemích s větší mírou politické participace, které snižují míru a závažnost korupce a zefektivňují její kontrolu.

Nízká kvalita politické participace a tolerování korupce vedou ke znovuzvolení zkorumpovaných politiků a dodává jim pocit neomezených možností při zneužívání svého úřadu pro soukromé účely (Frič, 1999).

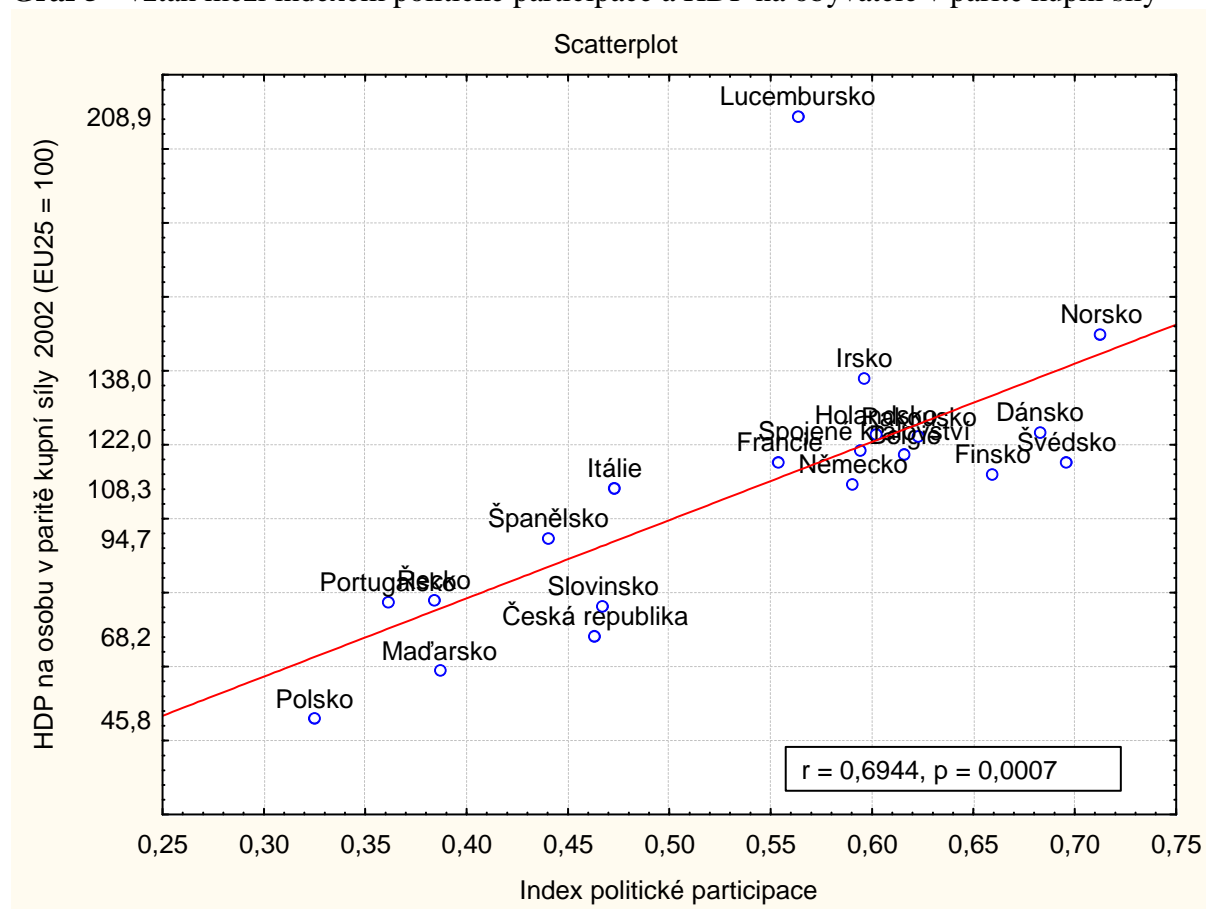
Politická participace a ekonomická výkonnost

Posledním, nikoliv však nedůležitým, aspektem vládnutí je ekonomická výkonnost. Oproti předchozím srovnávaným oblastem se v mnohém liší. Nejedná se o (více méně) přímou indikaci kvality a efektivity vládnutí a vztah mezi politickou participací a ekonomickou výkonností je ještě více než v předchozích případech „zatížen“ mnoha neznámými, které ztěžují interpretaci výsledků. Na druhou stranu, jak ukazuje následující

⁸ Objevují se i opačné názory, např. že korupce je „mazivem“ ekonomiky a je v zásadě prospěšná, především tam, kde je státní moc nevykonná. (viz. např. Burian 1999)

graf, je vztah mezi indexem politické participace a zvoleným indikátorem ekonomické výkonnosti⁹ statisticky významný a poměrně silný ($r = 0,69$).

Graf 5 - vztah mezi indexem politické participace a HDP na obyvatele v paritě kupní síly

Zdroj dat: ESS a EUROSTAT

Také výsledné rozdělení zemí na dvě skupiny odpovídá předchozím srovnáním (HDP na obyvatele v paritě kupní síly je také významně korelováno s vládní efektivitou a kontrolou korupce, slaběji s politickou stabilitou) a na pomyslném čele můžeme opět zjistit 4 severské země. Následuje shluk ostatních západoevropských zemí a poté s větším odstupem státy jižní a střední Evropy (nové demokracie). Nejhorších výsledků dosahuje ve všech čtyřech srovnáních Polsko.

Zajímavý je také případ Lucemburska, které díky svému vysokému HDP na obyvatele výrazně odléhá od ostatních zemí. Pokud tuto extrémní hodnotu vyloučíme z analýzy, dosáhne korelační koeficient nejvyšší hodnoty ze všech sledovaných vztahů ($r = 0,88$)!

Závěr

Zkoumání vztahů mezi politickou participací občanů a efektivitou vládnutí s sebou přináší mnoho teoretických i praktických problémů. Myslím si, že se na předchozích řádkách podařilo prokázat, že tento vztah existuje a že je v některých případech velmi silný. Země s vyšší mírou zapojení lidí do života společnosti mají stabilnější politický systém, efektivnější

⁹ HDP na obyvatele v paritě kupní síly. Základní úroveň je hodnota 100, která odpovídá průměru evropské pětadvacítky. Země s vyšší hodnotou dosahují lepších ekonomických výsledků a naopak. Data pro rok 2002 jsou zatím (mimo Belgie) pouze odhady Eurostatu.

vládu, lépe se vypořádávají s korupcí a jejich ekonomika dosahuje lepších výsledků. Také se zřetelně ukázala vzájemná provázanost jednotlivých aspektů (oblastí) vládnutí. Ve všech srovnáních bylo možné rozlišit zaostávající skupinu zemí střední a jižní Evropy a (většinou s velkým náskokem) vedoucí skupinu severských zemí.

Příspěvek je pouze úvodním vstupem do této složité problematiky, která si žádá dalšího rozpracování a to jak v oblasti konceptuální, tak metodologické. Než bude možné vyvodit z předložených výsledků hlubší (a obhajitelné) závěry a případná doporučení je nutné podrobit zvolená východiska a přístup důkladné kritické diskusi napříč různými vědními obory, které se tímto tématem zabývají. Jednou z příležitostí pro takovou interdisciplinární diskusi je i konference fakulty sociálních věd – Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Podle mého názoru by se měla diskuse soustředit především právě na otázky metodologické, ale vítána bude jakékoliv relevantní kritika.

Poslední oblast, kterou bych chtěl na závěr zmínit je problematika širšího kontextu politického chování jakým je např. politické participace občanů. Je zřejmé, že současné vzorce politického chování byly a jsou ovlivňovány z mnoha směrů. Postupným vývojem společnosti (společenskou modernizací) dochází ke kulturním a společenským změnám, které jsou více či méně specifické pro danou společnost a zásadním způsobem se promítají i do oblasti politiky. Z tohoto pohledu se jako velmi důležitý aspekt, který bude vzat v úvahu při dalším rozpracování tématu, jeví institucionální kontext politických systémů (politická práva a osobní svobody, struktura a organizace politických stran, příležitosti pro vyjádření politických názorů, organizace občanské společnosti atd.).

Literatura

- Berry, Jeffrey, Kent Portney and Ken Thomson: The Rebirth of Urban Democracy. Washington, D.C., Brookings Institution 1993.
- Burian, M.: Korupce ve světě. In: Frič, P. 1999. Korupce na český způsob. Praha, G plus G 1999.
- Coleman, J.: Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 1988, 94, 95-120.
- Dahl, R.A.: A Democratic Dilemma: System Effectiveness versus Citizen Participation. Political Science Quarterly, 109, 1994, 1, 23-34.
- Frič, P.: Korupce na český způsob. Praha, G plus G 1999.
- Gender and Political Participation. London, The Electoral Commission 2004.
- Inglehart, R. a Norris P.: Rising Tide. Draft 2002.
- Indicators of Governance and Institutional Quality. World Bank (www.worldbank.org/governance/)
- Kaufmann, D., Kraay a Mastruzzi, M.: Governance Matters III: Governance Indicators for 1996-2002. World Bank 2003.
- Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P.: Aggregating Governance Indicators. World Bank Policy Research Working Paper 1999a.
- Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P.: Governance Matters. World Bank Policy Research Working Paper 1999b.
- Kaufmann, D.: Rethinking Governance. Discussion draft 2003.
- McClosky, H.: Political Participation. In Sills, D., L. (ed.). International Encyclopedia of the Social Sciences, Vol. 12. New York, Macmillan Co. & Free Press 1963.
- Norris, P.: Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism. Cambridge, Cambridge University Press 2002.
- Our Global Neighborhood. Commission on Global Governance, <http://www.cgg.ch/CHAP1.html>.
- Pattie, Ch., Seyd, P. a Whiteley, P.: Citizens and Politics: Democracy and Participation in Twenty-First Century Britain. Cambridge, Cambridge University Press 2004.

Pierre, J. a Peters, B.G.: *Governance, Politics and the State*. New York, St. Martin's Press 2000.

Potůček, M.; Veselý, A. a Nekola, M.: *Understanding Governance: Theory, Measurement and Practice*. CESES Papers. Praha, CESES 2004.

Putnam, R.: *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy*, 1995, 6, 65-78.

UNDP: *Reconceptualising Governance*. New York, UNDP 1997.

Rhodes, R.A. a Bevir, M.: *A Decentered Theory of Governance: Rational Choice, Institutionalism, and Interpretation*. Berkeley, Institute of Governmental Studies, University of California 2001.

Rush, M.: *Politics and Society: An Introduction to Political Sociology*. Hertfordshire, Harvester Wheatsheaf 1992.

Salla, V.D.: *Constitutionalising Governance: Democratic Dead End or Dead On Democracy?* *Constitutionalism Web-Papers*, ConWEB No. 6/2001.

Uhm, S. a Hague, R.: *Electronic Governance, Political Participation and Virtual Community: Korea and UK Compared in Political Context*. Prezentace na konferenci European Consortium for Political Research, Grenoble, Francie. 6.-11. března 2001.

Verba, S.; Nie, N. a Kim, J.: *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*. New York, Cambridge University Press 1978.

Příloha

Tabulka 3 - Vzájemné korelace mezi jednotlivými dimenzemi politické participace

		Correlations			
		Volil v posledních národních volbách	Stranicky orientované aktivity	Problémově orientované aktivity	Občansky orientované aktivity
Volil v posledních národních volbách	Pearson Correlation	1,000	,066	,065	,186
	Sig. (2-tailed)	,	,783	,784	,446
	N	20	20	20	19
Stranicky orientované aktivity	Pearson Correlation	,066	1,000	,789**	,700**
	Sig. (2-tailed)	,783	,	,000	,001
	N	20	20	20	19
Problémově orientované aktivity	Pearson Correlation	,065	,789**	1,000	,902**
	Sig. (2-tailed)	,784	,000	,	,000
	N	20	20	20	19
Občansky orientované aktivity	Pearson Correlation	,186	,700**	,902**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,446	,001	,000	,
	N	19	19	19	19

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabulka 4 - Vzájemné korelace mezi indexem politické participace a indikátory efektivity vládnutí

Correlations

		Index politické participace	Politická stabilita	Vládní efektivita	Kontrola korupce
Index politické participace	Pearson Correlation	1,000	,515*	,852**	,862**
	Sig. (2-tailed)		,020	,000	,000
	N	20	20	20	20
Politická stabilita	Pearson Correlation	,515*	1,000	,463*	,612**
	Sig. (2-tailed)	,020		,040	,004
	N	20	20	20	20
Vládní efektivita	Pearson Correlation	,852**	,463*	1,000	,954**
	Sig. (2-tailed)	,000	,040		,000
	N	20	20	20	20
Kontrola korupce	Pearson Correlation	,862**	,612**	,954**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,004	,000	
	N	20	20	20	20

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).